

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

APPROACHES TO DETERMINING THE STRUCTURE OF THE FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE CULTURE

Стаття присвячена обґрунтуванню компонентів, критеріїв та показників комунікативної культури та похідної від неї іншомовної комунікативної культури. Показано взаємозв'язок цих явищ та розкрито їх суть. Доведено, що іншомовна комунікативна культура є сукупністю норм і правил, які регулюють спілкування людей в різних культурних контекстах. Висвітлено думку вчених, які впевнені у тому, що іншомовна комунікативна культура є одним з важливих аспектів базової культури особистості. Її слід вважати основним компонентом культури, де іншомовна культура служить системою для покращення формування професійних і соціально-значущих якостей особистості, а мова є засобом комунікації та розвитку іншомовної комунікативної культури. Іншомовна комунікативна культура є складним багатограним утворенням, що включає систему знань і навичок, які потрібні для здійснення комунікативної діяльності іноземною мовою. Доведено, що до складу комунікативної культури входять такі основні компоненти: мотиваційний, освітній, особистісний, практично-дійовий, їх кількість та специфіка можуть децю відрізнятися у залежності від поглядів вчених. Охарактеризовано іншомовну комунікативну культуру і виявлено, що до її складу входять такі компоненти: лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний. Лінгвістичний компонент включає фонологічні, лексичні, граматичні знання та вміння. Соціолінгвістичний компонент, що визначається соціокультурними умовами використання мови, являє собою сполучну ланку між комунікативною та іншими компонентами. Прагматичний компонент окрім інших компетенцій включає екстралінгвістичні елементи, що забезпечують спілкування. Досліджуючи важливість іншомовної комунікативної культури у середовищі вищої освіти, ми дійшли висновку, що іншомовна комунікативна культура розглядається як цілісна система, яка містить взаємопов'язані моральні й психологічні складові, невід'ємно пов'язані із використанням іноземної мови. Доведено, що опанування іноземної мови студентами немовних спеціальностей ЗВО спрямоване на оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням, що передбачає вміння викладачів іноземної мови поєднати загальні вміння і навички студентів з іноземної мови та їх професійними знаннями у певній галузі науки й техніки. Підтверджено, що у вихованні особистості сучасного фахівця визначальною якістю є полікультурність, під якою ми розуміємо сформовану готовність особи до діалогу з представниками інших культур, здатність визначати і розуміти культурні особливості народів. Адже не випадково в базових документах щодо розвитку освіти зазначається, що XXI ст. може стати століттям «гуманітарного повороту», переходом від деструктивного типу цивілізації до людино орієнтованої моделі, а одним із чинників формування «людини цивілізації» є культура спілкування і співіснування

(у нашому випадку іншомовна комунікативна культура).

Ключові слова: комунікація, комунікативні процеси, культура, комунікативна культура особистості, іншомовна комунікативна культура.

The article is devoted to the substantiation of the components, criteria and indicators of communicative culture and foreign language communicative culture derived from it. The relationship between these phenomena is shown and their essence is revealed. It has been proven that foreign language communicative culture is a set of norms and rules that regulate people's communication in different cultural contexts. The opinion of scientists who are sure that foreign language communicative culture is one of the important aspects of the basic culture of an individual is highlighted. It should be considered the main component of culture, where foreign language culture serves as a system for improving the formation of professional and socially significant personality qualities, and language is a means of communication and the development of foreign language communicative culture. Foreign language communicative culture is a complex multifaceted formation, which includes a system of knowledge and skills that are needed to carry out communicative activities in a foreign language. It has been proven that the composition of communicative culture includes the following main components: motivational, educational, personal, practical-active, their number and specificity may differ slightly depending on the views of scientists. The foreign language communicative culture was characterized and it was found that it includes the following components: linguistic, sociolinguistic and pragmatic. The linguistic component includes phonological, lexical, grammatical knowledge and skills. The sociolinguistic component, determined by the sociocultural conditions of language use, is a connecting link between the communicative and other components. The pragmatic component, in addition to other competencies, includes extralinguistic elements that ensure communication. Investigating the importance of foreign language communicative culture in the environment of higher education, we came to the conclusion that foreign language communicative culture is considered as a whole system that contains interconnected moral and psychological components, inextricably linked to the use of a foreign language. It has been proven that the mastering of a foreign language by students of non-linguistic specialties of higher education institutions is aimed at mastering a foreign language in a professional direction, which involves the ability of foreign language teachers to combine the general skills and abilities of foreign language students with their professional knowledge in a certain field of science and technology. It has been confirmed that in the education of the personality of a modern specialist, the defining quality is multiculturalism, by which we mean the formed readiness of a person for dialogue with representatives of other cultures, the ability to identify and understand the cultural

УДК 378.013:[81'272'243:316.77]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.2.38>

Малик В.М.,
викладач англійської мови кафедри української та іноземних мов Вінницького національного аграрного університету

characteristics of peoples. After all, it is not by chance that the basic documents on the development of education state that the 21st century may become the century of the "humanitarian turn", the transition from a destructive type of civilization to a human-oriented model, and one of the factors in the formation of a "civilized person"

is the culture of communication and coexistence (in our case, foreign language communicative culture).

Key words: communication, communicative processes, culture, communicative culture of an individual, foreign language communicative culture.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах розвитку сучасного суспільства, де нерідко трапляються непорозуміння чи й навіть конфлікти на підґрунті культурних непорозумінь, все більшого значення приділяють встановленню та підтриманні діалогу культур, а саме цілісності та взаємозв'язкам, відкритості й прозорості, толерантності у сприйнятті інших культур та народів [14].

На сьогоднішній день вже існує стала сформована картина культурного життя людства, яка складалася у результаті функціонування та взаємодії культур як соціальних явищ, у процесі соціального відбору, збереження своєї унікальності, цілісності, з однієї сторони, а з іншої – як результат саморозвитку культури, так і в ході міжкультурного діалогу, запозичень, взаємопроникнення та взаємозбагачення. Все це породило різноманіття культур, що саме по собі є важливим чинником життя сучасної людини [14].

Питання культурної самобутності людини, її місця у діалозі культур набуває фундаментального значення. Особливо це помітно у даний час європейської інтеграції. Як зазначає К. Кошевська, традиція, покоління, мова, звичаї, виховання, спільна спадщина, релігія, які є складовими елементами культури, вбивають на усвідомлення національної неповторності. Це в свою чергу стає причиною уявного поділу на «своїх» та «чужих». На її думку, проблемою культурного виміру сучасного світу є проблема культурної самобутності людини, а саме «проблема ролі навчання і виховання в добу культурних різниць, проблема визначення завдань міжкультурної освіти» [14]. Саме тому питання сутності іншомовної комунікативної культури у освітньому процесі є актуальним на сьогоднішній день.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням комунікативної проблеми проводяться у різних напрямках: системно-діяльнісного (М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень), культурологічного (М. Бубер), гуманістичного (Г. Балл, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська), особистісно орієнтованого (І. Бех), основ теорії комунікації (Г. Кучинський, Ю. Лотман, Ю. Габермас, К.О. Апель, Х.-Г. Гадамер); дослідження становлення загальної культури особистості (П. Герчанівська, В. Гриньова), теорії та практики педагогічних технологій (В. Безпалько, О. Падалка, О. Пехота, І. Підласий, О. Савченко, С. Сисоєва), особистісного зростання під впливом педагогічної комунікації в навчально-виховному процесі (А. Брудний, Т. Нетчинова, І. Тодорова),

формування особистості студента в системі вищої освіти (О. Дубасенюк, Л. Белоусова, В. Оржеховська, М. Фіцула), та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри увагу сучасних науковців до питання комунікативної культури, проблема виховання іншомовної комунікативної культури не розкрита повною мірою, яке неможливо здійснити без обґрунтування її структурних складових.

Мета статті – обґрунтувати та надати характеристику основних підходів до визначення структури іншомовної комунікативної культури.

Виклад основного матеріалу. Іншомовна комунікативна культура розглядається як сукупність норм і правил, що регулюють спілкування людей в різних культурних контекстах. Вона характеризується наявністю *комунікативного ідеалу, толерантним ставленням до співрозмовника як до цінності, усвідомленням його індивідуальних особливостей, власних комунікативних здібностей та умінь володіти комунікативною ситуацією.* Це – система внутрішніх ресурсів людини, необхідних для існування у колі ситуацій міжособистісної взаємодії різних рівнів [13].

Взаємодія, взаємовпливи, взаємозбагачення світових, національних та регіональних культур є невід'ємним чинником формування і розвитку як планетарної культури, так і культур окремих етносів, націй, народів. Процес культурогенезу є характерним явищем від виникнення людського суспільства і набуватиме все більшої динаміки в майбутньому з подальшою глобалізацією світу, науково-технічним розвитком людства, набуваючи нових матеріальних і духовних форм та змісту на потребу викликів сучасності.

Вчені впевнені, що іншомовна комунікативна культура є одним з важливих аспектів базової культури особистості. Її слід вважати основним компонентом культури, де іншомовна культура служить системою для покращення формування професійних і соціально-значущих якостей особистості, а мова є засобом комунікації та розвитку іншомовної комунікативної культури [13].

Формування іншомовної комунікативної культури неможливе без власне комунікативної культури. Отож перш за все детально проаналізуємо складові комунікативної культури.

Опираючись на наукову роботу дослідниці Т. Чмут [14], ми відобразили зміст комунікативної культури у вигляді такої формули: $KKO = KU + 3 + U$,

де КК – комунікативна культура особистості; КУ – її комунікативні установки (I); З – знання про комунікативну культуру (O), тобто знання: а) психолого-педагогічних закономірностей спілкування; б) етики спілкування; в) теорії комунікації; У – комунікативні уміння (III).

Комунікативні установки визначаються як готовність особистості до певних дій, до спілкування і мають відповідну мотивацію. Відомий грузинський психолог Д. Узнадзе зазначив, що особистість, мобілізуючи свої психічні ресурси, створює настанови до дії.

Представники гуманістичної психології К. Роджерс і Р. Берне рекомендують використовувати наступні комунікативні установки: відкритість у спілкуванні, намагання відверто висловлювати свої думки і переживання в міжособистісному спілкуванні.

Наступний компонент комунікативної культури – знання. Для досягнення високого рівня комунікативної культури необхідно знати індивідуально-психологічні особливості людей, адекватно реагувати на їх поведінку і психологічний стан, добирати для кожного у відповідній ситуації такий спосіб спілкування, який не вступає в протиріччя з загальнолюдськими цінностями, мораллю суспільства, гуманністю, і в той же час мав би відповідати індивідуальним особливостям конкретної особистості [1].

Учена Ю.В. Ушачова у своїй науковій роботі по дослідженню комунікативної культури називає такі компоненти: мотиваційний, освітній, особистісний, практично-дійовий. Охарактеризуємо ці компоненти більш детально. Мотив є своєрідним вектором діяльності, який визначає її напрямок, а також величину зусиль, що розвиваються суб'єктом під час її виконання. Це, з одного боку, потреба особистості комунікативної діяльності, стійкість інтересу спілкування, прагнення обмінюватись міркуваннями. З іншого боку, це потреба у професійному спілкуванні, що, загалом, є мотивацією до виконання професійної діяльності, спрямованість професійної діяльності, яка передбачає постійне та тривале спілкування.

Говорячи про освітній, або знаннєвий, як його ще називають, компонент, ми можемо сказати, що комунікативні знання становлять теоретичну готовність фахівця до комунікативної діяльності, суть та призначення якої адекватно відображати дійсність. Саме цей ступінь адекватності визначає здатність знань бути керівництвом до дії.

Крім того, комплекс комунікативних умінь може бути сформований лише за наявності певних комунікативно-значущих якостей особистості: емпатії, толерантності, врівноваженості, щирості, відповідальності, ввічливості, доброзичливості та інших. Наявність сукупності комунікативно-значимих якостей особистості становить особистісний компонент комунікативної культури та забезпечує

результативність та ефективність комунікативної діяльності [1].

Практично-дійовий компонент складається з комунікативних умінь як комплексу усвідомлених комунікативних дій, які дозволяють використовувати комунікативні знання для повного і точного відображення та перетворення дійсності, й комунікативних навичок – автоматизованих компонентів свідомих дій, що сприяють швидкому та точному відображенню ситуацій і адекватного впливу на нього в процесі спілкування.

Д. В. Щербина у своїй роботі «Методи діагностики активної комунікативної позиції майбутніх педагогів» вказала такі п'ять компонентів: когнітивний, аксіологічний, праксеологічний, творчий, афективний.

Когнітивний компонент являє собою систему знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування взагалі та професійного зокрема; знання про стилі спілкування, зокрема, про особливості власного комунікативного стилю; здатність осмислювати процес спілкування, прогнозувати можливі шляхи розвитку комунікативної ситуації, сприймати зворотню реакцію співбесідника, контролювати ефективність спілкування на основі встановлення зворотнього зв'язку.

Описуючи другий компонент, аксіологічний, ми можемо стверджувати, що він виявляється у стійкій потребі в спілкуванні, характеризується відповідним інтересом до комунікативного процесу, прагненням студентів за власним бажанням брати участь у комунікативній діяльності, наявність цінних життєвих принципів та орієнтирів у сфері спілкування, є певним чином оцінкою результатів спілкування; виявляється з допомогою соціальної спрямованості особистості на засвоєння знань, умінь і навичок.

У свою чергу, загальні та специфічні комунікативні вміння, що дозволяють успішно встановлювати контакт із іншою людиною, адекватно пізнавати її внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з нею, застосовувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях; культура мовлення; експресивні уміння, які забезпечують адекватність висловлюванням міміко-пантомімічний супровід; перцептивно-рефлексивні уміння, які забезпечують можливість пізнання внутрішнього світу партнера спілкування та розуміння самого себе; наявність досвіду соціально-комунікативної діяльності становлять собою праксеологічний компонент.

Наступний компонент комунікативної культури є пов'язаним із творчим мисленням, внаслідок якого спілкування виступає як різновид творчої діяльності та творчого підходу до розв'язання комунікативних завдань.

Останній компонент, названий Д. В. Щербиною, називається афективним і характеризується

гуманістичною установкою на спілкування, інтересом до іншої людини, готовністю вступати з нею в особистісні, діалогічні взаємини, інтересом до власного внутрішнього світу; розвинутими емпатією та рефлексією; високим рівнем ідентифікації з виконуваними професійними та соціальними ролями; позитивною Я-концепцією; адекватними вимогами професійної діяльності та належними психоемоційними станами.

Проаналізуємо показники, запропоновані ще однією дослідницею Е.М. Яценко. У своїй роботі «Формування комунікативної культури студентів у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів економічного профілю» Елеонора Михайлівна називає такі компоненти комунікативної культури: когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий.

У вищезазначеному науковому дослідженні когнітивний компонент характеризується рівнем знань та уявлень особистості, а показниками за когнітивним критерієм було визначено: знання етикетних норм спілкування, способів їх прояву; розуміння сутності комунікативної культури та якостей, які свідчать про її наявність; усвідомлення факторів, що впливають на формування комунікативної культури.

Характеристиками емоційно-ціннісного компоненту є ставлення, поцінування та самооцінка людини. Показниками за емоційно-ціннісним критерієм вважали: емоційно-позитивне ставлення до етикетних норм спілкування, прагнення їх використовувати, розвиток емпатії, адекватну самооцінку.

Поведінковий компонент характеризується реальною комунікативною поведінкою. До показників за поведінковим критерієм зарахували: уміння дотримуватися етикетних норм у процесі спілкування, прояв емпатії, комунікативні здібності.

Порівнявши погляди вчених на компоненти комунікативної культури, перейдемо до аналізу критеріїв, показників та рівнів, висвітлених у наукових працях дослідників. Ю. В. Ушачова виокремлює такі критерії сформованості комунікативної культури: ціннісне відношення до професійної діяльності, системне володіння комунікативними якостями, наявність комунікативно-значущих якостей. Говорячи про показники, науковиця звертає увагу на такі, як:

- тип мотивації;
- спрямованість професійної діяльності;
- усвідомлення необхідності професійного вдосконалення;
- комунікативні знання;
- усвідомленість комунікативних дій;
- рівень комунікативності;
- рівень комунікативної усвідомленості;
- рівень адаптації спілкування;
- потенційний рівень успішності спілкування;
- сформованість комунікативних умінь.

Стосовно рівнів сформованості комунікативної культури особистості, то, згідно поглядів Ю. В. Ушачової, слід виокремити такі:

- репродуктивно-стихийний;
- пасивний;
- продуктивний;
- творчий.

Інша дослідниця В. П. Сморгчова називає власні критерії комунікативної культури, підбираючи для кожного критерію свої показники, а от рівні сформованості залишаються спільними.

Відтак, першим критерієм є професійно-особистісні комунікативні якості, що характеризуються такими показниками:

- усвідомленість, спрямованість комунікативно-етичних цінностей та ставлення до них;
- успішність їх реалізації у соціально-педагогічній діяльності;
- прагнення до професійно-комунікативного вдосконалення.

– До іншого критерію комунікативної культури належать прогностично-технологічні вміння комунікативної взаємодії. Показники даного критерію є такими:

- усвідомлення та спрямованість комунікативних стратегій;
- вміння моделювати та прогнозувати комунікативну зустріч із суб'єктами соціально-педагогічної діяльності;
- володіння комунікативними технологіями та техніками;
- здатність вибирати оптимальну комунікативну технологію задля досягнення педагогічно значущого результату.

Третім і останнім критерієм, згідно поглядів В. П. Сморгчової є семіотичний потенціал. До показників цього критерію ми можемо віднести такі:

- наявність системних міждисциплінарних, загальнопрофесійних та комунікативних знань;
- ступінь розвитку соціального інтелекту;
- володіння операційними вміннями смислосприйняття, смислорозуміння, смислоутворення та смислопередачі.

Стосовно рівнів сформованості критеріїв комунікативної культури, то В. П. Сморгчова виокремлює такі:

- 1) інтуїтивно-емпіричний,
- 2) репродуктивно-прагматичний,
- 3) продуктивно-ціннісний, творчо-імперативний.

Підсумовуючи проаналізовану інформацію, можна наголосити на тому, що можна виокремити такі етапи формування комунікативної культури, як мотивація, самовизначення, самореалізація та рефлексія.

Для належного розвитку комунікативної культури потрібні відповідні зовнішні та внутрішні умови. До зовнішніх умов можна віднести моральні і культурні цінності суспільства, національні

традиції; зміст комунікативної діяльності; соціокультурні особливості середовища. До внутрішніх умов належать природжені задатки, індивідуальні особливості особистості, отримана освіта та науково-практичний досвід.

Якщо узагальнити погляди науковців на **структуру** знання про комунікативну культуру, то можна дійти висновку, що вона містить наступні **складові**:

- знання еволюції загальної теорії комунікації, історії вчення про спілкування;

- знання соціально-культурних норм і етики спілкування;

- знання психологічних закономірностей ефективного спілкування.

Однак одними лише теоретичним знаннями не можна забезпечити високого рівня комунікативної культури. Для успішного спілкування людина повинна володіти необхідними комунікативними вміннями.

Комунікативні вміння за словником – вид професійних умінь особистості, що відображають рівень його готовності до реалізації професійного спілкування (вміння соціальної перцепції (сприймання і розуміння людини людиною), саморегуляції, вербального і невербального контакту, вміння управляти своєю поведінкою) [15, с. 38].

Охарактеризувавши структуру комунікативної культури, можна перейти до аналізу структури іншомовної комунікативної культури.

І. Кухта, досліджуючи формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців, доводить, що мовленнєва активність особистості виступає рушійною силою цього процесу. Для успішного спілкування недостатньо оволодіти мовою як системою, необхідно навчитися вживати її в певному соціально-культурному контексті, засвоїти правила комунікативного, мовного, мовленнєвого етикету. Дослідниця визначає іншомовну комунікативну культуру як інтегративну характеристику, яка показує комунікативно-професійний статус особистості й об'єднує спрямованість на комунікацію, спроможність до застосування іноземної мови у конкретному соціально-культурному середовищі, внутрішню готовність до міжкультурної взаємодії в професійній сфері. Іншомовна комунікативна культура виступає засобом соціалізації, розвитку міжкультурної компетенції, формування полікультурності, професійного самоствердження особистості [5, с. 9].

Іншомовна комунікативна культура є складним багатограним утворенням, що включає систему знань і навичок, які потрібні для здійснення комунікативної діяльності іноземною мовою. Важливу роль тут відіграє процес саморозвитку та самовдосконалення майбутнього фахівця за рахунок індивідуальних змін, що уможлиблює володіння когнітивними та емоційними зразками іншомовної комунікативної поведінки. Здатність

встановлювати і підтримувати контакти з людьми іншомовного середовища дозволяє спеціалісту професійно успішно реалізуватись як фахівцю на високому рівні [13, с. 15].

Отже, іншомовну комунікативну культуру майбутніх фахівців ми розуміємо як складне системне утворення, що включає знання, вміння і навички, необхідні для здійснення комунікативної діяльності іноземною мовою, здатність до застосування певних мовних зразків у визначеному соціокультурному оточенні, мотиваційну готовність до міжкультурної співпраці у сфері професійної діяльності.

Майбутній спеціаліст має досягти такого рівня володіння іноземною мовою, який дозволить йому використати її для якісного виконання професійно поставлених завдань. У практичному аспекті у формуванні іншомовної комунікативної культури важливу роль відіграють англomовні засоби масової інформації, які є у вільному доступі в мережі Інтернет. Систематичне ознайомлення та опрацювання студентами таких відомих британських, американських, канадських видань як "The Times", "The Guardian", "The Independent", "The Daily Telegraph", "The New York Times", "The Washington Post", "The Wall Street Journal", "The Globe and Mail", "The Toronto Star", "Ottawa Sun" надасть їм можливість отримати актуальну інформацію про події у світі, засвоїти мовну форму та стиль викладу матеріалів, що публікуються. Окрім навичок читання, не менш важливим є вироблення навичок аудіювання. Саме тому необхідно також використовувати якісні автентичні аудіо та відеоматеріали, до яких залучає викладач, застосовуючи Інтернет мережу [12].

На нашу думку, поняття іншомовної комунікативної культури складається з таких компонентів: лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний.

Лінгвістичний компонент включає фонологічні, лексичні, граматичні знання та вміння. *Соціолінгвістичний компонент*, що визначається соціокультурними умовами використання мови, являє собою сполучну ланку між комунікативною та іншими компонентами. *Прагматичний компонент* окрім інших компетенцій включає екстралінгвістичні елементи, що забезпечують спілкування (міміка, жестикуляція та ін.) [20].

Досліджуючи важливість іншомовної комунікативної культури у середовищі вищої освіти, варто наголосити, що культура спілкування розглядається як цілісна система, яка містить взаємопов'язані моральні й психологічні складові [11]. Оволодіння студентами професій, пов'язаних із іншомовним спілкуванням здійснюється під час навчального процесу в рамках фахової підготовки, на яку здійснюють вплив психолого-педагогічні фактори, пов'язані з індивідуально-психологічними особливостями особистості студента, психолінгвістичні та соціокультурні.

В організації самого навчання іншомовного спілкування важливу роль відіграє психологічний тип особистості викладача. Домінуючий тип мотивації особистості (авторитарний, маніпулятивний, діалогічний) впливає на діалогізацію особистості, її орієнтацію на створення атмосфери співробітництва, встановлення довірчих відносин, взаєморозуміння зі студентами, що являється надзвичайно важливим, так як повноцінне спілкування можливе лише в атмосфері навчального співробітництва.

Комунікативно-орієнтоване викладання іноземних мов має на меті не тільки дати студентам практичні знання граматики та лексики мови, що вивчається, але також розвинути у них розуміння того, як відповідна мова використовується для спілкування. Формування у студентів немовних спеціальностей ЗВО здатності й уміння мислити і спілкуватися іноземною мовою означає не лише послідовне «заміщення» елементів рідної мови елементами іноземної; мислення і спілкування іноземною мовою знаменує складну перебудову всієї структури формування думки й структури діяльності спілкування, які склалися на рідній мові, отже, набуття здатності до «переключення» мислення з однієї мови на іншу.

Вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей ЗВО спрямоване на оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням, що передбачає вміння викладачів іноземної мови поєднати загальні вміння і навички студентів з іноземної мови та їх професійними знаннями у певній галузі науки й техніки. Доцільним навчальним автентичним матеріалом, за допомогою якого здійснюється цей перехід, виступають оригінальні тексти з періодики, наукові статті й доповіді, монографії іноземною мовою. У наш час читання професійно-орієнтованих текстів на іноземній мові вимагає від студента і викладача сформованості нових навичок та більш високого рівня розвитку вмінь читати й зрозуміти прочитане, адже більш широкого поширення у методиці навчання іноземної мови на немовних спеціальностях ЗВО набуває когнітивно-комунікативний підхід, який розглядає текст як єдність комунікації та когніції. Саме це читання вимагає від студента не лише вміння читати взагалі, а читання іншомовного тексту з метою подальшого використання нової інформації з цього тексту (написання анотації, переказ в аудиторії, складання плану або цитування у науковому дослідженні, тобто зрілого читання). Мета такого навчання читання з фаху – це комунікативне завдання, спрямоване на досягнення студентами практичної мети. Але при цьому варто наголосити, що навички та уміння уже зрілого читання можна сформувати у студентів немовних спеціальностей ЗВО лише за допомогою фахових текстів [10].

Таким чином, з огляду на те, що ділові та культурні зв'язки із зарубіжними країнами зростають,

це вимагає, щоб сучасні фахівці володіли навичками ділового листування. Для цього студентів слід навчити правилам дотримання мовного етикету писемного мовлення, що передбачає використання мовленнєвих кліше і розмовних формул для висловлювання своїх комунікативних намірів та дотримання правил ввічливості. На жаль, студенти немовних спеціальностей ЗВО звичайно не мають уявлення про культурологічні особливості ділового писемного мовлення, що не може не викликати труднощів у писемній комунікації.

Висновки. Полікультурний соціум, у якому сьогодні живе й розвивається світова спільнота, висуває кардинально нові вимоги до сучасних фахівців усіх сфер діяльності. На ринку професій оцінюється наступний комплекс особистісних якостей: здатність розв'язувати проблему й приймати рішення, підприємницький хист, комунікабельність, корпоративність, знання комп'ютерної техніки. Основною професійною якістю вважається Self-reliance (самодостатність), або уміння розраховувати на власні сили. У нашій країні кардинальних змін потребує саме іншомовна підготовка студентів як майбутніх фахівців. Адже полікультурний соціум ставить перед людиною завдання навчитися поважати культуру будь-якої спільноти, адекватно приймати її особливості, так само адекватно реагувати на культурні відмінності. Крім того, сучасні студенти повинні бути готовими до жорсткої конкуренції на ринку праці у спільному європейському професійному просторі, що потребує знання іноземних мов, розуміння культури іншомовного партнера, прийняття його позиції тощо. Саме тому, на думку дослідників, сьогодні в іншомовній підготовці студентів актуалізується питання не про опанування лексичним і граматичним багатством іноземної мови, а про формування в процесі її вивчення іншомовної комунікативної культури суб'єктів навчання.

У даній статті ми обґрунтували компоненти, критерії та показники комунікативної культури та похідної від неї іншомовної комунікативної культури. Показали взаємозв'язок даних явищ і розкрили їх суть. Довели, що іншомовна комунікативна культура є сукупністю норм і правил, які регулюють спілкування людей в різних культурних контекстах. Охарактеризували думку вчених, які впевнені у тому, що іншомовна комунікативна культура є одним з важливих аспектів базової культури особистості. Показали, що іншомовну комунікативну культуру слід вважати основним компонентом культури, де іншомовна культура служить системою для покращення формування професійних і соціально-значущих якостей особистості, а мова є засобом комунікації та розвитку власне іншомовної комунікативної культури. Доведено, що до складу комунікативної культури входять такі основні компоненти: мотиваційний, освітній,

особистісний, практично-дійовий, їх кількість та специфіка можуть дещо відрізнятися у залежності від поглядів вчених. Охарактеризовано іншомовну комунікативну культуру і виявлено, що до її складу входять такі компоненти: лінгвістичний, соціолінгвістичний та прагматичний.

Отже, у вихованні особистості сучасного фахівця визначальною якістю є полікультурність, під якою ми розуміємо сформовану готовність особи до діалогу з представниками інших культур, здатність визначати і розуміти культурні особливості народів. Адже не випадково в базових документах щодо розвитку освіти зазначається, що XXI ст. може стати століттям «гуманітарного повороту», переходом від деструктивного типу цивілізації до людино орієнтованої моделі, а одним із чинників формування «людини цивілізації» є культура спілкування і співіснування (у нашому випадку іншомовна комунікативна культура).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Басюк Н.А. Комунікативна культура педагога вищої школи як головний аспект педагогічного спілкування : веб-сайт. URL: <http://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://eprints.zu.edu.ua/20252/1/Basjuk1.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
2. Безвершук Ж. О., Щербак О. В. Культурологія: відповіді на питання екзаменац. білетів : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 326 с.
3. Біла книга з міжкультурного діалогу «Жити разом у рівності та гідності». Київ : Оранта, 2010. 72 с.
4. Зеленов Є. А. Педагогіка толерантності та діалог культур як основи
5. планетарного виховання учнівської молоді. *Духовність особистості*: веб-сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/domtr_2011_3_7.pdf (дата звернення: 12.02.2023).
6. Кухта І. В. Іншомовна компетентність у контексті формування комунікативної культури студентів у процесі вивчення іноземної мови. IX МНПК *Гуманізм та освіта*. 2008. С. 33–36.
7. Малик В. М. Поняття іншомовної комунікативної культури й особливості її розвитку. *Інноваційна педагогіка*. 2021. № 39. С. 248–251.
8. Малик В. М. Формування іншомовної комунікативної культури у студентів аграрних ЗВО. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2022. № 72. С. 59–67.
9. Межуєв В. Діалог як спосіб міжкультурного спілкування в сучасному світі. *Філософська думка*. 2011. № 4. С. 96–97.
10. Миколук О. П. Структура іншомовної комунікативної компетентності сучасного фахівця : веб-сайт. URL: http://www.confcontact.com/2013-obrazovatelnij-process/2_mikolyuk.htm (дата звернення: 12.02.2023).
11. Онуфрієва Л.А. Психологічні особливості формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів-майбутніх випускників немовних спеціальностей ВНЗ. *Проблеми сучасної психології*: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інсти-
- туту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Акіома, 2011. Вип. 12. С. 727–739.
12. Онуфрієва Л. А. Формування іншомовної комунікативної культури особистості в процесі оволодіння іноземною мовою професійного спрямування : веб-сайт. URL: http://www.confcontact.com/2012_10_24/1_onufrieva.htm (дата звернення: 12.02.2023).
13. Плахотнюк Н.П. Розвиток іншомовної комунікативної культури майбутніх журналістів засобами Інтернет ресурсу : веб-сайт. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://eprints.zu.edu.ua/30349/1/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D1%85%D0%BE%D1%82%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%96%D0%BD%D1%88%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D1%83.pdf> (дата звернення: 12.02.2023).
14. Плужник А.В. Зміст поняття «іншомовна комунікативна культура» у психолого-педагогічних дослідженнях. *Молодий вчений*. 2018. № 4.4 (56.4). С. 13–16.
15. Саковська Т. Сутність діалогу культур у процесі міжкультурного виховання. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2014. Вип. 49. С. 179–184.
16. Словник термінології з педагогічної майстерності / Редкол. : Н.М. Тарасович (гол. ред.) та ін. Полтава, 1995. 63 с.
17. Черток Л. П. Діалог культур у післядипломній гуманітарній освіті Швейцарії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. : 13.00.01. Ялта, 2011. 22 с.
18. Чмут Т., Чайка Г. Вербальні засоби спілкування та мовленнєвий етикет. *Етика ділового спілкування*. 2002. С. 107–117.
19. Bochova V. Intercultural Competence as a Meaning of Bridging the Cultural Gap. *Соціокультурные проблемы языка и коммуникации* : зб. наук. праць, 2010. № 8. С. 122–128.
20. Console Luca. Diagnostic problem solving : Combining heuristic, approximate and casual reasoning. London : North Oxford acad., 1989.
21. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe. Report of the Symposium Berne, Switzerland, 27–30 March, 1996. Council for Cultural Cooperation (CDCC). *A Secondary Education for Europe*. Strasbourg, 1997.
22. VanEk J. A. Waystage 1990: Council of Europe. *Cambridge University Press*, 1999 : веб-сайт. URL: <http://www.mon.gov.ru/pro/pnpol/> (дата звернення: 12.02.2023).
23. Van der Wende M. National Policies for the Internationalisation of Higher Education in Europe. *Hogskoleverket Studies*. Swedish National Agency for Higher Education, Stockholm, 1997. 274 p.
24. Wang C. Why Orff Schulwerk? *Orff Schulwerk Reflection and Direction. Proceedings of the Symposium. Global Connection in Orff Schulwerk: Reflection from Kentucky*. 2013. GIA Publication, 2013. P. 1–11.
25. Weimer M. Learner-centered Teaching: Five Key Changes to Practice. San Francisco, CA : Jossey-Bass, 2002.

26. William T. Johnsen Pandora's Box Reopened: Ethnic Conflict in Europe and Its Implications. *Strategic Studies*. December, 1999. 270 p.

27. Williamson, B., Eynon, R., & Potter, J. Pandemic politics, pedagogies, and practices: digital technologies and distance education during the coronavirus emergency. *Learning, Media and Technology*, 2020. 45(2), 107–114.

28. Young Paul William. Student-Produced Video of Role-Plays on Topics in Cell Biology and Biochemistry:

A Novel Undergraduate Group Work Exercise. *Curriculum, Instruction, and Pedagogy* article, *Front. Educ.* 21 July 2020, Sec. STEM Education. URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2020.00115>.

29. Zaidel D.W. *Neuropsychology of Art: Neurological, cognitive, and evolutionary perspectives*. London and New York : Psychology Press, 2005.

30. Zimmerman, B.J. Academic studying and the development of personal skill: A self-regulatory perspective, *Educational Psychologist*, 1998. 33 (2/3), pp. 73–86.